

СТАНОВЛЕННЯ МАГІСТРАТУРИ В РОСІЇ

В статті аналізується історичний аспект, досвід та проблеми становлення магістратури в Росії.

Ключові слова: освіта, вища школа, магістратура.

Інтеграція Росії в Економічний і культурний європейський контекст, сучасна соціокультурна реальність пов'язані з перетвореннями, що відбуваються в усіх формах життєдіяльності суспільства і людини, з перетворенням виробництва. Підготовка магістрів у створених соціокультурних реаліях орієнтована на нові вимоги до еталону висококваліфікованого фахівця. Конкурентоспроможність випускників-магістрів на внутрішньому і міжнародному ринку праці виступає найважливішим критерієм якості вищої освіти відповідно до Болонського процесу.

Дослідженням особливостей підготовки магістрів в Росії займалися багато вчених (А.С. Аكوпова, В.В. Балашов, Т.В. Есенская, Д.К. Захаров, Н.Н. Комисарова, Г.В. Лагунов, В.П. Попов, А.С. Проворов, Ж.С. Сафронова, В.С. Сенашенко і інші). Магістратура в Росії знаходиться в стадії становлення. Існує безліч проблем як в організації її функціонування, так і у формуванні змісту відповідних освітніх програм, їх методичного забезпечення.

Цілком очевидно, що в умовах сучасного постіндустріального інформаційного суспільства традиційні форми і зміст вищої освіти стають недостатніми, неконкурентоспроможними на міжнародному освітньому ринку. Формування нового освітнього інституту в Росії відбувається в результаті освоєння досвіду багаторівневої підготовки фахівців у вузах зарубіжних країн.

В Росії, ступінь магістра поряд із вченими ступенями кандидата і доктора наук була введена спеціальним імператорським наказом у січні 1803 року. Такий ступінь вводився на всіх університетських факультетах, крім медичного. Він присуджувався особам, що закінчили повний університетський курс, витримали особливі усні випробування у певній галузі науки і публічно захистили дисертацію, ухвалену відповідним факультетом. Особи, що отримали цей ступінь, мали право завідувати кафедрою. У 1819 році при екзамені на звання магістра і доктора був установлений публічний захист дисертацій і розроблено його процедуру. Магістерську дисертацію з того часу дозволялось представляти крім латині і російською мовою. А з 1884 року присуджувалося лише два вчених ступеня – магістра і доктора наук, а самі дисертації на здобуття цих ступенів стали подавати до захисту тільки у друкованому вигляді. Починаючи з другої половини ХІХ століття, магістерські дисертації (як і докторські) стали друкуватися в "Ученых записках" і "Известиях" університетів, а також у галузевих журналах. Процедура захисту таких дисертацій відбувалася на засіданні ради факультету, в якому дозволялося брати участь усім бажаючим, тобто захист магістерської дисертації відбувався завжди публічно (для широкої публіки друкувалися навіть запрошення). Магістри отримували право на чин ІХ класу при вступі на громадянську службу, могли бути зараховані на посаду екстраординарного професора університету, могли подавати прохання про зарахування до потомствених почесних громадян. Магістри отримували такі ж академічні знаки, як і доктора, тільки срібні, а не золоті. Таким чином, ступінь магістра мав досить високий науковий статус, а самі магістерські дисертації носили характер вагомих наукових праць, багато з яких стали основою цілих наукових напрямів. Після революції 1917 року учені ступені були ліквідовані, проте у 1934 році учені ступені кандидата і доктора наук були відновлені, а ступеня магістра наук відновлено не було [3; с. 3-5]. Він був поновлений лише у 1993 році.

У вересні 2003 року Російська Федерація приєдналася до Болонської декларації 1999 року, тим самим взявши на себе зобов'язання щодо входження в єдиний освітній простір Європи. Федеральний закон від 24.10.2007. № 232-ФЗ "Про внесення змін в окремі законодавчі акти Російської Федерації" передбачає такі зміни в частині встановлення рівнів вищої освіти:

У Російській Федерації встановлені не три, а два рівні вищої освіти:

– вища освіта, що підтверджується присвоєнням особі кваліфікації "бакалавр";

– вища освіта, що підтверджується присвоєнням особі кваліфікації "спеціаліст" або ступеня "магістр".

Встановлено точні нормативні терміни навчання за програмами вищої професійної освіти заочною формою навчання: для отримання кваліфікації "бакалавр" – чотири роки; для отримання кваліфікації "спеціаліст" – не менше п'яти років; для отримання кваліфікації (ступеня) "магістр" – два роки [4].

Відповідно до Закону РФ "О высшем и послевузовском профессиональном образовании" основна програма підготовки магістрів може бути реалізована безперервно або ступенево. При формуванні

магістратури навряд чи доцільно всюди орієнтуватися на безперервну, неструктуровану рівнями шестирічну програму. Однак безперервна шестирічна програма в період становлення магістратури в вузах може бути відправною точкою її розвитку з опорою на вже сформовану систему підготовки фахівців з подовженими термінами навчання. Головне в тому, що нова двоступенева складова освітньої системи, що включає чотирирічний бакалаврат, як частину підготовки магістрів, повинна бути орієнтована на підвищення рівня професійної, наукової та педагогічної компетентності фахівців.

Ступінь магістра з видачею диплома державного звання присуджується особам, повністю виконавшим план підготовки і які захистили магістерську дисертацію в акредитованих вузах, що мають відповідну ліцензію. Дана ступінь фіксує освітній рівень, спрямованість отриманої освіти на науково-дослідну та науково-педагогічну діяльність, наявність умінь і навичок, необхідних починаючому науковому працівнику або викладачеві.

Випускник магістратури, що освоїв шестирічну основну освітню програму, має бути широко ерудованим професіоналом з фундаментальною науковою підготовкою, володіти методологією наукової і педагогічної творчості, сучасними інформаційними технологіями, бути підготовленим до наукової і педагогічної роботи [2].

Становлення російської магістратури відбувається з урахуванням американського досвіду, але в силу свого соціально-економічного розвитку має специфічні особливості. Всупереч світовій тенденції збільшення робочих місць у наукомістких галузях промисловості, у Росії відбувається, навпаки, їх скорочення. Це ускладнює формування магістратури в Росії як освітнього інституту дослідницької спрямованості.

На відміну від багатьох країн, де магістратура відноситься до післявузівської професійної освіти, Закон РФ "О высшем и послевузовском профессиональном образовании" відносить підготовку магістрів в Росії до числа основних освітніх програм вищої професійної освіти [2].

Ступінь магістра фіксує освітній рівень, спрямованість отриманої освіти на науково-дослідну та науково-педагогічну діяльність, наявність умінь і навичок, необхідних починаючому науковому працівнику або викладачеві. Проте в рамках окремих вузів зміст магістерської підготовки було зміщено в напрямі вузькоспеціалізованої прикладної підготовки. У зв'язку з цим перед російською магістратурою виникає як би двоєдине завдання, кожна частина якого може бути вирішена схожими засобами: підготовка висококваліфікованих фахівців професійної спрямованості так само, як науково-дослідних і науково-педагогічних кадрів, вимагає придбання наукових знань, оволодіння науковими методами і системним підходом до вирішення професійних проблем.

В даний час у Росії склалася і діє система вищої професійної освіти, в якій можлива як однорівнева підготовка дипломованих фахівців (термін навчання 5 і 5,5 років), так і дворівнева: з присвоєнням випускникові ступеня бакалавра (термін навчання 4 роки), ступеня магістра (термін навчання 1-2 роки після отримання ступеня бакалавра) або кваліфікації спеціаліста. Якщо в 2000 р. випуск бакалаврів і магістрів склав 52,5 тис. осіб за всіма формами навчання (47,5 тис. – за денною формою навчання), то за останні декілька років їх випуск зріс більш ніж в два рази. Разом з тим в даний час навчання в магістратурі не рідко розглядається лише як можливість збільшення термінів підготовки за фахом, а бакалаврат стає в такому разі формальним рівнем освіти при фактичній відсутності випуску фахівців на ринок праці. Однак у сучасних умовах для підвищення якості вищої освіти бакалаврат і магістратура повинні стати самостійними ступенями освіти, кожна з яких має певні цілі і завдання [1; с. 136-137].

Всю сукупність проблем розвитку і підтримки підготовки магістрів можна розмежувати за рядом ознак і представити таким чином:

- нормативно-організаційне забезпечення;
- навчально-методичне забезпечення;
- інформаційне забезпечення;
- кадрове забезпечення;
- матеріально-технічне та фінансове забезпечення;
- міжвузівську та міжнародне співробітництво.

Перехід в Росії до дворівневої системи вищої освіти продиктований інтересами особистості. Дворівнева система дозволяє побудувати більш гнучкі, індивідуалізовані (особистісно-орієнтовані) освітні програми. Після отримання ступеня бакалавра людина може скорегувати свою освітню траєкторію: у разі необхідності піти на роботу або продовжити освіту, якщо це буде потрібно, у магістратурі або за програмою підготовки спеціаліста, або в структурах додаткової професійної освіти. Дана система дозволяє більш раціонально використовувати фінансові ресурси студентів.

Введення в Росії дворівневої системи вищої освіти сприяє гармонізації російської та європейської освітніх систем, розвитку експорту російських освітніх послуг. Дипломи російських вузів стануть користуватися визнанням у країнах Європи.

Для нас представляє цінність досвід магістерської підготовки, наявний у закордонній системі вищої освіти. Запозичення і адаптування зарубіжного досвіду відбувається з урахуванням тих умов, в яких розвивається вітчизняна магістратура, але очевидно одне: цей досвід нам необхідний, тому що сприяє її успішному становленню.

Використані джерела

1. Абанкина И. В. Определение потребности в магистрах по техническим специальностям / И. В. Абанкина, Н. Я. Осовецкая // Вопросы образования. – 2008. – № 2. – С. 136-160.
2. Закон РФ "О высшем и послевузовском профессиональном образовании" Принят Государственной Думой 19 июля 1996 года – Режим доступа: <http://mon.gov.ru/dok/fz/obr/3993>.
3. Кузин Ф. А. Магистерская диссертация. Методика написания, правила оформления и порядок защиты. Практическое пособие для студентов-магистрантов. – М.: "ОСЬ-89", 1998. – 304 с. – Режим доступа: <http://www.cs.karelia.ru/studies/docs/masters/masters.doc>
4. Федеральный закон Российской Федерации от 24 октября 2007 г. N 232-ФЗ "О внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации (в части установления уровней высшего профессионального образования)" – Режим доступа: <http://www.rg.ru/2007/10/27/obrazovanie-dok.html>

Liul'ka V.

THE FORMATION OF MAGISTRACY IN RUSSIA

The article analyzes the historical aspects, experience and problems of the formation of magistracy in Russia.

Key words: *education, high school, magistracy.*

Стаття надійшла до редакції 05.04.11